

פניני הפרשה

פרשת פנחס
כא תמוז תשפ"ד

סיפור לשלחן שבת

את המעשה דלהלן סיפר רבה של העיר רחובות הגר"ש קוק זצ"ל, בתוך משא חיזוק שנשא בפני מאות נציגי 'בני אמונים', בכנוס שהתקיים בשנת תשע"ג בבני ברק. סיפר לי פרופסור אברהם, מבכירי הרופאים בבית החולים 'שערי צדק': לבית החולים הגיע ביום מן הימים יהודי מבוגר, אשר נתקף בדלקת ראות חריפה ביותר, מבוגר, יכול להוביל במהירות לכדי פקוח נפש חלילה, לפיכך מיהרו שהיתה מלווה בחום גבוה מאד. מצב שכזה, בפרט לאדם בגיל כה צוות הרופאים בראשות פרופסור אברהם, לתת לו תרופות חזקות המתאימות למצבו, ואכן, תוך ימים מספר החל מצבו להשתפר במהירות. לאור זאת החלו הרופאים בהכנות לשחרורו לביתו לקראת שבת הקרבה. חלפו יומיים, ולמגינת לב כולם החל המצב להידרדר. החום שוב זינק לגבהים, והרופאים חזרו לתת לחולה טיפול תרופתי אינטנסיבי. לקראת השבת הבאה שוב התייצב המצב: החום ירד, ונגמרה היה כי האיש מתחיל להתאושש, אך מיד לאחר השבת - עלה החום, אף יותר מכפי שהיה קודם. המצב החל להדאג. נראה היה כי הטיפול הרגיל אינו מועיל כמצופה, וכי יש צורך בניתנת תרופה חזקה יותר, אלא שהטיפול בתרופה זו היה כרוך בתופעות לוואי קשות, ואף היה בה סיכון להחמרת המצב. על כן ביקשו הרופאים את הסכמת בני המשפחה בטרם יתחילו בטיפול. כנהוג בקרב מחננו, לא מהרו בני המשפחה להסכים לביצוע הטיפול בטרם נועצו עם גדולי ישראל. רק לאחר שקיבלו את ברכתם נאותו להסכים לטיפול. מהכא להתם החמיר המצב מאד. החולה איבד את הכרתו, וסכנה חמורה נשקפה לחייו. הרופאים החלו מיד בטיפול, כאשר בני המשפחה מלווים את יקירם מן הצד בחריה ובחשש מפני הבאות. בסיעתא דשמיא, השפיעה התרופה לטובה, וזמן קצר לאחר מכן הזיהום פסק. מצב החולה החל להתייצב, ולאחר זמן מה הוא פקח את עיניו והביט סביבו. מסבר פניהם של בני משפחתו הוא הבין עד כמה היה מצבו חמור. ומשאך היה בו הכח לדבר, פתח את פיו וסיפר את סיפורו המופלא: "זמן קצר לאחר שאיבדתי את הכרתי והגעתי עד שערי מוות, מצאתי עצמי ניצב לפני בית דין של מעלה. בית הדין דנו ביניהם בשאלה כלשהי. הטייתי את אזני והבנתי, כי הדין שהתנהל באותה שעה עסק בי. בבית הדין דנו האם ניתן להחזירני לעולם הזה, או שמא יש להחזירני בעולם הבא. אלו צדדו לכאן ואלו צדדו לכאן, המקטרגים עמדו מחד גיסא והסנגורים מאידך גיסא, ולבסוף נראה היה כי יד המקטרגים גוברת, ואני נידון להישאר בעולם הבא". אלא שאז נשמע לפתע מאי שם קול שהיה מוכר לי להפליא. ברגע הראשון לא הצלחתי להיזכר מאין מוכר לי הקול, אך לאחר זמן מה נזכרתי. היה זה קולו של רב בית הכנסת שבו אני מתפלל, במשך שלושים השנים האחרונות. הטייתי שוב את אזוני ושמעתי כיצד הקול מנסה ללמד עלי זכות: 'שמעו נא רבותי, דינים מומחים: במשך שלושים השנים האחרונות, אני משמש כרב בבית הכנסת שבו מתפלל הנידון. מעיד אני ואמנה, כי במשך כל שלושים השנים הללו - מעולם לא הפסידתי האיש את השיעור שקודם לתפילה שחרית!'. משנוכח כי טיעוני זה אינו מועיל הוסיף הרב ואמר: 'במשך שלושים השנים ששימשתי כרב בית הכנסת, לא איחר הוא, ולו פעם אחת, לתפילה. אם לא די בכך, היה הוא משכים לבוא לבית הכנסת, מקמיש לברכות השחר של המתפללים, ואף סתב אחורני את יתר המתפללים אשר אף הם דבקו בהנהגה זו. וכך יצא שמו של בית הכנסת בפי כל לבית הכנסת של עוני אמנ". מול טענות כה חזקות לא יכלו בית הדין לסרב לביטול גזר הדין. קול הכרוז יצא מיד, כי בית דין של מעלה פוסקים לאיש חיים, וכי יכול הוא לשוב לעולם הזה ולהמשיך בעבודת ה'. באותו רגע פקחתי את עיני, והנה אני כאן עומד לפניכם, בחסדי שמים, בריא ושלם!". סיים הזקן את סיפורו המרטיט. כאשר עמד החולה להשתחרר מבית החולים, באו ילדיני לחזור של פרופסור אברהם, כדי להודות לו על החלק הרב שנטל בריפוי של אביהם, ובתגובה אמר להם הפרופסור: "וכי לי מבקשים אתם להודות?!! הלא אני וחברי כבר נואשנו מחייו, ארע לו נס גלוי, והתודה על כך מגיעה אך ורק לריבון העולמים". 'הסיפור ריגש אותי מאד', סיים הרב קוק את דבריו, 'בפרט משום שנוכרתי בדבריו הנודעים של מרן ה'חפץ חיים' בהקדמתו לספרו 'שמירת הלשון', המשיבים על תמיחתם של רבים: מפני מה התפילות הרבות, שמתפללים מיליוני יהודים במשך אלפי שנים לבנין בית המקדש, טרם התקבלו? והתשובה לכך פשוטה: כשאדם מדבר לשון הרע פיו מתלכלך, ותפילות היוצאות מפה מלוכלך כוחן מוגבל... במעשה שארע עם יהודי יקר זה, ראיתי המחשה ברורה לדבריו של ה'חפץ חיים': גם לאחר שכל הטיעונים שהעלו סנגוריו לא הועילו, הגיעו לפתע שתי מצוות קלות התלויות בפה - עניית אמנ אחר ברכות השחר, והימנעות מלשון הרע, ויחידו הכריעו את הכף לטובה. (מתוך 'בני אמונים' שלח ע"ח)

פנינים בפרשה

וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֶּכָּה אֲשֶׁר הִכָּה אֶת הַמְּדִינִית זַמְרִי בֶן סְלֹוּא נָשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי. (כ"ה, י"ד).

פֶּרֶשׁ רַש"י: להודיע שבושו של פנחס, שאף על פי שזה היה נשיא, לא מנע את עצמו מלקנא לחלול ה', לכהף הודיעה הפתגב מי הוא המכה.

ישנם המרימים קולם כשופר, להשמיע דרכם ואמונתם, ולבסוף מתחבאים כמו עכבר, בראותם מיהו העומד ממוקם. איש "חשוב" או בעל אמצעים, בעל השפעה שגאונותו בשחקים, התעריף עניף בו ואינו, הנה הוא נחבא אל הפלים, פי מתירא הוא מבשר ודם, בעל שם הגדולים. אבל פנחס לא תגורו מפני איש" קים, ועשה מעשה לכבוד השם, את קנאת הבזרא קם וקנא, וכהנה קבל מה' במתנה, וממנו נלמד לקח כל האנשים, שאת מצוות ה' תמיד עושים, ולא משנה מי ממוולנו - זה או אחר, נכון שהוא אהובנו, אף האמת אהובה לנו יותר!

ויקרב משה את משפטן לפני ה'. (כ"ו, ה').

פרש רש"י: נתעלמה הלכה ממנו.

משה רבנו, מוסר התורה ורפן של כל ישראל, צינה התורה הקדושה לדורות שנשתפחה ממנו הלכה, ולמה? ללמדך: שגם הרב והדני, בשבתם על פסא מדין, עלולים לשכח איזה דבר, ויתכן שלא למדו איזה פרט, ואין חכם שיהיה נקי משגיאות, ולא על כל דבר צריכה להיות להם תשובה. וכפי שמספר על רבנו הגרי"ז מברסק זצ"ל, שבהפחרו לרב העירה נתישב ביומו הראשון בלשפתו, וכל מי שפנה אליו בשאלה - השיבו ריקם ב"לא יודע". משהחלו לחשושים בקרב המחנה, קבץ את הקהל ופשט בפעם אחת את כל ספקותיהם, והסביר שעשה מה שעשה כדי ללמדם, שגם הרב יש דברים שלא יודע, ואינו חייב לדעת הכל.

ויקרב משה את משפטן לפני ה'. (כ"ו, ה').

פרש רש"י: נתעלמה הלכה ממנו. וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר 'והדבר אשר יקשה מקם תקרבון אלי'.

הזיהורנו חו"ל: אם למדת תורה הרבה - אל תחזיק טובה לעצמך, שאף רבי אלעזר גרבי שמעון שלמד תורה הרבה, כיון שזחה עליו דעתו שלח הקב"ה את אליהו הנביא להוכיחו. ואוי לו לאדם שרפני התורה מכיאו לזחיות הדעת, שסופו שהקב"ה משפילו שגאמר: 'ומבמות - הגיא', כי התורה הקדושה מיסודה אמורה להשפיל את האדם ולעשותו ענו ושפל ברה, בידעו ובהבינו רוב רחוקו וגדל קצורו בעבודת הבזרא, ולא להפקד! לכן זהירות יתרה צריכים לומדי התורה להזהר שלא ישתמע מדבריהם פאלו מחזיקים טובה לעצמם, או נותנים העטרה לראשם, שח"ו לא ישכחו ויאבדו את למודם, וסופם לפל בגיהנם, ה' יצילנו.

אשר יצא לפנייהם ואשר יבא לפנייהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאון אשר אין להם רעה. (כ"ז, י"ז).

פרש רש"י: לא פדרך מלכי האמות, שיושבים בבתייהם ומשלחים את חילותיהם ללחמה, אלא כמו שעשיתי אני, שגלחמתי בסיוחן ובעוג, וכמו שעשה יהושע. וכן פרוך הוא אומר: כי הוא יוצא ויבא לפנייהם - יוצא בראש ויבא בראש.

ובכן מה נהדר מנהיג גדול, אשר בעצמו נוטה שכמו לסבל, אינו חס על כבודו ומעמדו, ויורד לעם ללחם מלחמת דתו, יוצא בעצמו למנע ולעצור המפריעים, ולקרב ולהושיע את שביצרים הם שבויים, ונכסים בעבי הקורה להרים מאשפות אביו, ולעורר על התורה והמצוות את ההמון, יוצאים בראש ויבא בראש מבלי להתעצל, ומסיעים ומתלים ונענים לכל שואל. כמותם עוד לא תראה ביתר האמות, אף לא תמצא בפנסת ובמשורדי הרשיות. אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, שאילו הם ראשונו, מנהיגנו ורבותינו! (כל הפנינים מהספר 'דוב שפתי ישנים')

אגדות החורבן - בית ראשון - חלק ב

בוטל קורבן התמיד

כאשר נכנסו האויבים לירושלים, כילו הם את חמתם בעם היושב בעיר. הם הרגו וטבחו ללא רחם, בעם אשר היה חלוש מן הרעב וחסר הגנה. אולם אל בית המקדש לא הצליחו להכנס, כי היה מבוצר בחומות נוספות. שם התבצרו הכהנים, ובמסירות נפש, תחת אש המלחמה, המשיכו את עבודת בית המקדש עד יום ז' באב. בימים הראשונים המשיכו אף את הקרבת קרבן התמיד פעמיים ביום. כיצד? בארבעת הימים הראשונים מיום ט' בתמוז עד ליום יג' בתמוז, לא היתה בעיה, שכן בעזרה של בית המקדש היו תמיד נמצאים מוכנים ומזומנים כבשים המבוקרים ממום, בכמות המספיקה לארבעה ימים. מיום יג' בתמוז, כאשר תמו הכבשים מן העזרה, שיחדו הכהנים את החיילים הבבליים שצרו אותם מבחוץ: שלשלו להם כסף וזהב - והם העלו להם כבשים. כך עשו ארבעה ימים. אולם ביום יז' בתמוז כבר לא המשיכו החיילים להעלות כבשים לבית המקדש, וכך בוטל קורבן התמיד.

שריפת בית המקדש

כשהגיע הזמן שבו רצה הקב"ה להחריב ולשרוף את בית המקדש, לא רצה ה' שיהיה ירמיהו בירושלים. אמר הקב"ה לירמיהו שילך לענתות. מיד כשיצא ירמיהו מן העיר, ירד מלאך מן השמים ונתן רגליו על החומות ופרץ אותן. קרא המלאך ואמר: יבואו השונאים ויכנסו לבית, שהשומר [הקב"ה] הניחו והלך לו. בשבעה באב נכנסו האויבים להיכל, וקלקלו בו ובזו אתו במשך שלושה ימים - שביעי ושמיני ותשיעי. הם קבעו בימה שלהם (מקום מושב השרים) בהר הבית, הלכו ועלו למקום שבו היה שלמה המלך ע"ה יושב ונוטל עצה מן הזקנים היאך לשכלל את בית המקדש. שם ישבו השונאים ונטלו עצה כיצד לשרוף את בית המקדש. עוד הם מתייעצים בדבר והנה נשאו עיניהם וראו ארבעה מלאכים יורדים ובידם ארבעה לפידים של אש, ונתנו בארבע זוויות של ההיכל ושרפו אותו. היה זה בסוף יום תשעה באב, סמוך לחשכה, והמשיך בית המקדש לבעור בלהבות כל היום העשירי כולו. זחה דעתו של נבוזרדן עליו והתגאה על כך שהצליח להחריב ולשרוף את מעוזם של ישראל - בית המקדש. יצאה בת קול מן השמים ואמרה לו: עם הרוג הרגת, היכל שרוף שרפת, קמח טחון טחנת! דיינו, הגזירה שנגזרה מלמעלה היא הגורם האמיתי לחורבן ולשריפה, ולא פעולותיך.

כי עליך הורגנו כל היום

כשראה הכהן הגדול שנשרף הבית, רצה לצאת. תפסו אותו השונאים, ושחטוהו על המזבח, במקום שבו היה מקריב את קרבן התמיד. ראתה אותו בתו והיתה צווחת ואומרת: אוי לי אבא חמדת עיני! תפסו גם אותה ושחטוה, ונתערב דמה בדם אביה.

נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידם, ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו: רבנו של עולם, הואיל ולא זכינו להיות גזברים נאמנים, יהיו המפתחות מסורות לך! וזרקו את המפתחות כלפי מעלה. יצאה כעין פיסת יד מן השמים וקיבלה מהם, והם קפצו ונפלו לתוך האש. כשראו הכהנים והלויים שנשרף בית המקדש, נטלו את הכינורות והחצוצרות ונפלו באש ונשרפו. וכמו כן הרבה בתולדות כשראו שנשרף בית המקדש, נפלו אף הן באש ונשרפו, שלא יענו אותן השונאים.

סופו של צדקיהו

כשראה צדקיהו כן, יצא לברוח מירושלים עם עשרת בניו דרך מחילה שהכין מראש, שהיתה הולכת מביתו עד ערבות יריחו (הנקראת עד היום "מערת צדקיהו" בירושלים). זימן הקב"ה צבי, שהלך על גג המחילה. רדפו הכשדים אחרי הצבי כדי לצוד אותו, והגיע הצבי במרוצתו עד פתח המערה בערבות יריחו. בדיוק באותו רגע היו צדקיהו ובניו יוצאים מן המערה, ראו אותם הכשדים ותפסו. הביאו אותם לפני נבוזרדן, ונבוזרדן שלח אותם אל נבוכדנצר הנמצא בעיר רבלה. אמר נבוכדנצר לצדקיהו: מה ראתה למרוד בי? הרי נשבעת לי בספר התורה שלא תמרוד בי?! עכשו באיזה דין אדון אותך? אם אדון אותך לפי דיני תורתכם, ראוי אתה להריגה, שנשבעת בשם ה' לשקר. ואם אדון אותך לפי דיני מלכותי, גם כן חייב אתה מיתה כמורד במלכות. אמר צדקיהו: אכן חייב אני מיתה, אולם מבקש אני

אי"ה בסדרה שלפנינו נביא בכל שבוע אגדות על חורבן שני בתי המקדש, יה"ר שיבנה במהרה אמן.

נלקט מתוך "תורת אמת"

דברי האגדה שנכתבו בס"ד, הכל על פי דברי רבותינו במדרשים ובמפרשים, וכן מהספרים מעם לועז והתודעה.

פרק שלישי

המצור על ירושלים והחורבן

והנה התחילו נבואות ירמיהו להתגשם. בשנה התשיעית למלכותו של צדקיהו, כינס נבוכדנצר את מחנותיו ויצא לכיוון ירושלים, כדי לדכא את המרד. כשהגיע לעיר "רַבְלָה" ישב לו שם, ושוב היה מהסס אם לעלות לירושלים, כי יתיירא שמא יעשה לו ה' כמו שעשה לסנחריב. הוא החליט לשלוח במקומו את שר צבאו "נבוזרדן". אמר לו: לך וכבוש את ירושלים! שלח נבוכדנצר ביד נבוזרדן שלוש מאות חמורים טעונים גרזנים של ברזל כדי לשבור את שערי ירושלים. אכן בעשרה בטבת הגיע נבוזרדן לירושלים ושם אותה במצור - הקיף את חומותיה בחיילים, כדי שלא יוכל אף אחד לצאת מירושלים על מנת לברוח או על מנת להביא ציוד ואספקה לתושבי ירושלים. יחד עם זאת ניסה להבקיע את חומות ירושלים. אולם בשנה זו עדיין לא נחתם גזר דינה של ירושלים להחרב, וכל מאמציו של נבוזרדן להבקיע את החומה לא הועילו. כל הגרזנים שהביא לו נבוכדנצר נשברו על שער אחד משערי ירושלים בעת ניסיונותיו לפרוץ את החומה, והשער לא נשבר. ניסו החיילים להכניע את העיר על ידי התקפות של חיצים ואבנים, אולם הקב"ה היה מחזק את אנשי ירושלים אולי יחזרו בתשובה. היו בירושלים גיבורים עצומים עד אין חקר, והיו נלחמים עם הכשדים ומפילים מהם חללים רבים. היה שם גבור אחד ושמו אביקא בן גבתרי. כשהיו חיילי נבוכדנצר מקלעים באבנים גדולות על החומה, היה אביקא מקבל את האבנים בידו ומשליכם חזרה על החיילים והורג מהם הרבה. כאשר גברו ההתקפות וזריקות האבנים, היה מקבל את האבנים אף ברגליו וזורקם, אולם גרם העוון ובאה רוח והפילתו מן החומה ומת.

נוראות המצור

שנה וחצי היתה ירושלים נתונה במצור, ואט אט אזל מלאי המזון מן העיר, הרעב הלך וגבר מיום ליום. סבל נורא סבלו אז יושבי ירושלים, ורבים מאוד מתו ברעב. היו בנות ציון נפגשות בשווקים, ושאלה האחת את רעותה: למה יצאת לשוק, והרי מימך לא נהגת להסתובב בשווקים?! ענתה לה: קשה הוא הרעב ואין אני יכולה לסובלו, לכן יצאתי לשוק לחפש לי מעט אוכל. היו הנשים אוחות זו בזו ומבקשות להן אוכל ולא מוצאות, עד שהיו נשענות על העמודים ומתות עליהם. באו הילדים הרכים אל אמותיהם כדי לקבל מהן אוכל, ומשלא נענו, נפלו הילדים ומתו עליהן. מעשה באשה אחת שהיו לה שלושה בנים, והלכו השנים הגדולים למלחמה. כאשר גבר הרעב וראתה כי עוד מעט תמות היא וכל בניה ברעב, עשתה מעשה נורא: היא לקחה את בנה התינוק ובישלה אותו בסיר למען יאכלו ילדיה הגדולים ולא ימותו אף הם. כשהתחילו האחים לאכול, זיהו לפתע את יד אחיהם. מרוב זעזוע וכאב, עלו לגג ונפלו ומתו. היתה האם צועקת ואומרת: הקוצר בשדה - משאיר ספחים, והבוצר ענבים בכרם - משאיר עוללות, אבל אני לא נשאר לי כלום! נמסרת ביד נבוכדנצר כגדי לטבח! וזה מה שאנו מקוננים במגילת איכה (איכה ד, י): "יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוֹ יִלְדֶיָהֶן".

הובקעה העיר

כך היתה ירושלים נתונה במצור במשך שנה וחצי, מבלי שהצליח נבוזרדן לכבושה. נבוזרדן כמעט התייאש והתכוון לחזור לארצו. נתן ה' בלבו למרוד את חומת העיר, ובכל יום כשהיה מודד נוכח לדעת כי החומה שוקעת שני טפחים וחצי [עשרים ס"מ], עד שנבלעה הרבה. בשנה האחת עשרה למלכות צדקיהו ביום ט' בתמוז, יצאה בת קול מן השמים ואמרה: קפוץ וכבוש את ירושלים, שכבר הגיע זמנה להחרב, וזמנו של בית המקדש ליהרס, וזמנו של היכל להשרף. נשאר לנבוזרדן גרון אחד מכל אותם גרזנים שהיו לו, הכה מכה אחת ונפתח השער ונכנסו האויבים בפנים.

ידע נבוכדנצר שהם מהתלים בו, כעס מאוד והפיל מישראל תלי תלים של הרגים. ואף על פי כן היתה להם שמחה על כך שלא אמרו שירה לפני עבודת אלילים, שנאמר: "וְתוֹלְלֵינוּ [מלשון תלי תלים] שְׁמֵחָה". באותה שעה נשבע הקב"ה לישראל ואמר להם: אתם שלטתם בעצמכם וקטעתם אצבעות ימינכם, אף אני אשיב אתכם לחזות בשוב ה' לציון, ולראות בבנין בית המקדש השני.

צער אמיתי ושמחה מזויפת

כשהגיעו ישראל לבבל, יצאו לקראתם הגולים ה"ותיקים" שהוגלו כבר אחת עשרה שנה קודם לכן יחד עם יהויכין. שאלו הם את הגולים החדשים בשלום יקיריהם, זה שואל מה שלום אבי, וזה שואל מה שלום בני. ענו ואמרו להם: פלוני מת ברעב, ופלוני מת בחרב האויב. הצטערו הגולים צער רב, אולם יחד עם זאת נאלצו בעל כורחם לקבל את פני המלך ולשבתו על נצחוננו הגדול. והיו לבושים מלבושים לבנים מבחוץ להראות את "שמחתם", אולם מבפנים לבשו מלבושים שחורים של אבל וצער, על צער אחיהם.

עמו אנוכי בצרה

כיון שהיו ישראל נתונים במצב כה קשה בגלות, היו סבורים שהקב"ה נטש אותם לגמרי והסיר השגחתו מהם. אותה שעה קרא הקב"ה לכל צבאות השמים ולכל המלאכים ואמר: מה אעשה לבני החביבים שהם בגלות ואנו כאן?! הבה נרד ונלך לגלות עמהם. ירד הקב"ה לבבל (כביכול) והשרה נבואתו על יחזקאל, וראה יחזקאל את הקב"ה ופמלייתו באים לבבל. אמר זאת לעם ישראל, ולא האמינו לו. עד שנגלה הקב"ה אל ישראל עצמם, והיו ישראל שמחים שמחה גדולה. מרוב שמחתם לא היו מרגישים שהם בגלות, כיון שהקב"ה עמהם. וכל אחד ואחד היה אוהב את הקב"ה באהבה עזה כל כך, עד שהיו מוסרים נפשם על קידוש שמו יתברך.

ירמיהו בחזרתו לירושלים

כשחזר ירמיהו לירושלים, היה רואה בדרך אצבעות ידיים ורגלים מקוטעות ומושלכות בהרים, והיה מלקטן ומנשקן ומחבקן. היה ירמיהו הולך ובוכה ומקונן: "חבל עליך יקרת המדינות!". את האברים המקוטעים צרר בתוך בגדיו, ובכה עליהם ואמר: בני, לא כך הזהרתי אתכם ואמרתם לכם (ירמיהו יג, טז): "תנו לה' אֱלֹהֵיכֶם כְּבוֹד, בְּטָרֶם יִחְשְׁפוּ וּבְטָרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נֶשֶׁף?! על אותה שעה נאמר (ירמיהו ט ט): "עַל הַהָרִים אֲשֶׁר כָּבִי וְנָהִי, וְעַל נְאוֹת מִדְבַר קִינָה". אמר ירמיהו: כשהייתי עולה לירושלים נשאתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר לבושה שחורים, ושערה סתור ומבקשת מי ינחמנה. ואני צועק מי ינחמני. קרבתני אליה ודברתי עמה, אמרתי לה: אם אשה את - דברי עמי, ואם רוח את - הסתלקי מעלי. ענתה ואמרה: אינך מכיר אותי. שבעה בנים היו לי, יצא אביהם למדינת הים, ועד שאני בוכה עלי, הרי באו ואמרו לי: נפל הבית על שבעה בניך ונהרגו כולם. איני יודעת על מי אבכה ועל מי אסתור שערי. ענית ואמרת לי: אין את טובה יותר מעמך ציון, והיא נתונה לחיות השדה. ענתה ואמרה לי: אני אמך ציון, אני היא אם השבעה. אמר לה ירמיהו: דומה מכתך למכתו של איוב: מאיוב ניטלו בניו ובנותיו, וממך ניטלו בניך ובנותיך. מאיוב נטלו כספו וזהבו, וממך נטלו כספך וזהבך. כשם שחזר הקב"ה וניחם את איוב, כך יחזור וינחמך.

צער השכינה

באותה שעה היה הקב"ה בוכה ואומר: אוי לי, מה עשיתי? השריתי שכינתי למטה בשביל ישראל, ועכשיו שחטאו חזרתי למקומי הראשון. אמר הקב"ה למלאכי השרת: בואו ונלך אני ואתם ונראה את ביתי, מה עשו אויבים בו. מיד הלך הקב"ה ומלאכי השרת וירמיהו לפניו. כשראה הקב"ה את בית המקדש, אמר: בודאי זהו ביתי וזהו מנוחתי, שבאו אויבים ועשו בו כרצונם. באותה שעה היה הקב"ה בוכה ואומר: אוי לי על ביתי! בני היכן אתם?! כוהני היכן אתם?! אוהבי היכן אתם?! מה אעשה לכם? התריתי בכם ולא חזרתם בתשובה! אמר הקב"ה לירמיהו: אני דומה היום לאדם שהיה לו בן יחיד, ועשה לו חופה ומת בתוך חופתו. ואין לך כאב לא עלי ולא על בני?! לך וקרא לאברהם וליצחק וליעקב ומשה מקברייהם, שהם יודעים לבכות! אמר ירמיהו: רבוננו של עולם, איני יודע היכן משה קבור. אמר לו הקב"ה: לך עמוד על שפת הירדן והרם קולך וקרא: בן עמרם, בן עמרם, עמוד וראה צאנך שבלעום אויבים! המשך בשבוע הבא בעז"ה

שתהרוג אותי לפני בני, כדי שלא אראה במיתתם. לעומת זאת הבנים ביקשו מנבוכדנצר: אנא הרוג אותנו ראשונים, שלא נראה את דם אבינו שפוך! אמר נבוכדנצר אעשה כדברי שניכם, אנקך את עיני צדקיהו ואהרוג את בניו, וכך הוא לא יראה את מותם והם לא יראו את מותו. אך עיניו של צדקיהו חזקות היו מאוד ולא הצליח נבוכדנצר לנקר אותם, עד ששחט את כל בניו לעיניו, ואז נחלשו עיניו והצליח לנקרם והשליכם לתוך התנור. כך, במצב קשה כזה, הגלה אותו לבבל. והיה צדקיהו צווח ואומר: בואו וראו כל בני אדם, שהיה ירמיהו מתנבא עלי ואומר לי: לבבל אתה הולך, ובבבל תמות, ובבל עיניך לא יראו. ולא הייתי שומע לדבריו, ועכשיו הרי אני בבבל ועיני לא רואות אותה!

צערו של ירמיהו

כשיצא ירמיהו מענתות לחזור לירושלים, נשא עיניו וראה עשן בית המקדש עולה. אמר בלבו: אולי חזרו עם ישראל בתשובה, וחוזרים הם להקריב קרבנות. עמד לו על החומה וראה את בית המקדש עשוי לו גלים גלים של אבנים, הכל חרב. התחיל צווח ואמר (ירמיהו כ, ז): "פְּתִיתֵנִי ה' וְאֶפְתָּ!" - הצלחת "לפתות" אותי ללכת לענתות, שלא אראה בחורבן הנורא הזה. מיד הלך וברר באיזה כיוון הלכו הגולים, והתחיל ללכת באותה דרך. ראה את השביל מלא דם, ועל הארץ מושלכות פרסות רגלי יונקים ועוללים שהיו הולכים בשבי. היה ירמיהו גוחן ומתכופף לארץ ומנשקם. כשהגיע אל אחיו הגולים, חיבקם ונישקם, והיה בוכה לנגדם: אחי בני עמי, אוי מה היה לכם, על כי לא שמעתם לקול נבואת ה'!

ראה קבוצה של בחורים שראשם נתון בקולרים [טבעות ברזל] - ונתן ראשו עמהם. בא נבוזרדן והוציאו משם. ראה קבוצה של זקנים קשורים בשלשלאות - נתן צוארו עמהם, ושוב בא נבוזרדן והוציאו משם. שמר נבוזרדן על ירמיהו שלא יאונה לו כל רע, כי כך נצטווה מפי נבוכדנצר. כמו כן צויה נבוכדנצר לנבוזרדן ואמר לו: דע לך, כי אם עם ישראל יבכו ויחזרו בתשובה, יענה להם אלוהיהם וינחם על הרעה, ואז נחזור בבושת פנים. לכן אני מצוה עליך שיהיו עיניך פקוחות עליהם, ולא תתן להם לבכות ולא להתפלל! ואם תראה אחד מהם מתעכב, תחתוך אותו לחתיכות, כדי שיראו כולם ויפחדו. כך ילכו ללא הפוגה ולא יעצרו מללכת עד שיעברו את גבולות ארץ ישראל ויגיעו לנהר פרת, רק אז תתן להם לנוח, כי מאן ואילך כבר החזיר הקב"ה פניו מהם, ולא יחזיר אותם לארצם.

על נהרות בבל

כך הלכו הגולים ללא הפוגה וללא מנוחה, אפילו בלי אפשרות לבכות. רק כאשר הגיעה שיירת הגולים אל נהר פרת, ניתנה להם אפשרות לעשות הפוגה ואף לבכות, כמו שנאמר (תהלים קלז, א): "עַל נְהָרוֹת בְּבַל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם בְּכִינוּ". פנה נבוזרדן ואמר לירמיהו: האם רוצה אתה לבוא עימי לבבל? חשב ירמיהו בלבו: אם אני הולך לבבל, אין מנחם לגלות הנשארת בארץ ישראל, לכן מוטב שאחזור לארץ ישראל. נשאו הגולים את עיניהם וראו את ירמיהו עוזב אותם ופונה לדרכו. געו כולם בבכי בקול רם ואמרו: אבינו ירמיהו מניחנו ועוזב אותנו. ענה ירמיהו ואמר להם: אני מעיד שמים וארץ, אילו הייתם בוכים בכיה אחת בעודכם בציון, לא הייתם גולים!

איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר?!

פנה נבוכדנצר ואמר ללוויים שהיו בין הגולים: מה אתם יושבים ובוכים? הכינו את עצמכם, ועד שאנו אוכלים ושותים אני מבקש שתעמדו ותקישו לפני ולפני עבודת אלילים בכנורות שלכם כדרך שהייתם מקישים לפני אלוהיכם בבית המקדש! התחילו מסתכלים אלו באלו, ואמרו אחד לשני: לא די לנו שהחרבנו את בית המקדש, אלא עכשיו אנו עומדים להקיש לפני הננס הזה ולפני עבודת אלילים?! משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שנשא בת מלכים. אמר לה: עמדי והשקיני כוס אחד. ולא רצתה להשקותו, כעס עליה והוציאה מבתו. הלכה ונישאת למוכה שחין, אמר לה: עמדי והשקיני כוס אחד. אמרה לו: שוטה! בת מלכים הייתי ונישאתי למלך, ועל שאמר לי השקיני כוס אחד ולא רציתי להשקותו כעס עלי והוציאני מתוך ביתו, שאילו השקיניו הייתי מוסיפה על כבודי כבוד, עכשיו אתה אומר לי עמדי והשקיני?! מיד החליטו כל הלוויים החלטה נחושה, שהם לא ינגנו לפני הרשע הזה. מה עשו? נתנו בהונות ידיהם לתוך פיהם וקיצו אותם. כשתבע מהם נבוכדנצר שינגנו לו, הראו לו את ידיהם מקוטעות אצבעות ואמרו לו: "איך נשיר את שיר ה'?! - כשהיינו קשורים בשלשלאות בדרך נתקטעו אצבעותינו!

